

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Handreiking Gezonde Gemeente: *gezonde leefomgeving*

Een gezonde leefomgeving is een omgeving waar inwoners zich prettig voelen, die uitnodigt tot gezond gedrag en zo min mogelijk negatieve invloed heeft op de gezondheid. De Omgevingswet biedt kansen om een gezonde leefomgeving in de gemeente te bevorderen, maar dat is nog niet overal vanzelfsprekend. Daarom is een gezonde fysieke en sociale leefomgeving een van de thema's in de Handreiking Gezonde Gemeente, die helpt bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van gemeentelijk gezondheidsbeleid. In deze samenvatting van het thema 'Gezonde Leefomgeving' leest u welke rol gemeenten samen met partnerorganisaties op dit gebied kunnen spelen. De volledige handreiking vindt u op www.loketgezondleven.nl.

Positieve effecten op de gezondheid

De leefomgeving heeft positieve effecten op de gezondheid van inwoners. Dat geldt in de eerste plaats voor de fysieke leefomgeving: een aantrekkelijke en goed ingerichte leefomgeving stimuleert een gezonde leefstijl met voldoende beweging. Wie in een groene omgeving leeft, voelt zich gezonder en bezoekt minder vaak de huisarts. Bovendien verminderen groen en water de gevolgen van klimaatverandering, zoals wateroverlast en hittestress. Maar ook de sociale leefomgeving speelt een rol: in een prettige buurt is de samenhang groot, voelen inwoners zich veilig en krijgen ze steun.

Behoeften van inwoners

Een gezonde leefomgeving is voor veel gemeenten een belangrijke pijler in het lokale beleid rondom bijvoorbeeld eenzaamheid, overgewicht, gezondheidsachterstanden en het groeiende aantal zelfstandig wonende ouderen. De Omgevingswet maakt het mogelijk om dat beleid steviger te verankeren, rekening houdend met de samenstelling van de wijk en de behoeften van de inwoners. De invloed van de leefomgeving op de gezondheid kan bijvoorbeeld sterk afhangen van de levensfase van inwoners. Ouderen zijn over het algemeen gebaat bij veilige wandelroutes met bankjes, jonge gezinnen hebben behoefte aan speelplekken, jongeren willen groen om te sporten en elkaar te ontmoeten.

Omgevingswet

De Omgevingswet 2021 heeft als doel een veilige en gezonde leefomgeving te bereiken en in stand te houden. Doordat taken worden gedecentraliseerd krijgen gemeenten meer ruimte voor lokaal maatwerk. Zo is het aan gemeenten om een omgevingsvisie en -plan op te stellen. Daarin kunnen ze gezondheid expliciet meenemen, zodat het onderwerp ook lokale aandacht krijgt in de afwegingen. Enkele kansen die de nieuwe wet biedt:

- De samenhang tussen gezondheid, milieu, veiligheid, ruimtelijke ordening en leefomgeving vergroten.

Bijvoorbeeld door beweging te stimuleren met aantrekkelijke en veilige fiets- en wandelroutes.

- Een verbinding maken tussen de Wet publieke gezondheid, de Omgevingswet en de Wmo. Bijvoorbeeld door te zorgen voor een levensloopbestendige woonomgeving die veilig is voor ouderen en uitnodigt tot ontmoeten.
- Aandacht schenken aan het concept 'positieve gezondheid', dat met de nadruk op zelfredzaamheid en veerkracht goed aansluit op het belang van burgerparticipatie in de Omgevingswet.

Voorbeeld: Tuin van Noord

De gemeente Leiden knapt één voor één alle stads-parken op. De Tuin van Noord is een groot groen-gebied met een park, sportcomplex en volkstuinen, dat grenst aan een stadsdeel met relatief weinig ruimte en groen. In een integraal project combineert de gemeente de renovatie van het park met open-bare toegankelijkheid van het volkstuinencomplex, een schooltuin en een waterspeelplaats. Doordat het park toegankelijker wordt, ontstaat bovendien een betere integratie met het sportcomplex.

Voorbeeld: Wesselerbrink

De gemeente Enschede heeft voor de naoorlogse wijk Wesselerbrink een wijkontwikkelingsplan gemaakt waarin fysieke investeringen in de wijk worden, gekoppeld aan een versterking van de culturele en sociale infrastructuur. Dat gebeurt in nauwe samenwerking met inwoners en investeerders, waardoor tal van nieuwe projecten ontstaan. Zoals buurtkamers, waar ouderen elkaar kunnen ontmoeten, of schoolpleinen die ook na schooltijd een functie in de wijk krijgen.

Succesvol samenwerken

De Omgevingswet vraagt om een nieuwe manier van samenwerken. De belangrijkste tips op dat gebied zijn:

- Start een kernteam Gezonde Leefomgeving/Omgevingswet met collega's uit verschillende afdelingen. Zorg voor bestuurlijk draagvlak voor dit kernteam en benoem een trekker.
- Breng in kaart welke externe partijen in de regio betrokken zijn bij de Omgevingswet en de leefomgeving. Zoek contact en ga na hoe partners elkaar kunnen versterken bij het maken van een omgevingsvisie en -plan.
- Leer samenwerkingspartners en hun jargon goed kennen. Benoem de doelen die partners gezamenlijk kunnen bereiken.

- In de Omgevingswet staat brede participatie centraal. Weet wat er speelt in de gemeente (bijvoorbeeld dankzij wijkprofielen) en werk samen met inwoners en bedrijven bij het maken van een omgevingsvisie en -plan. Dat levert plannen op die aansluiten bij de behoeften van inwoners en zorgt voor draagvlak.

Een goed voorbeeld van een samenwerkingsverband is de Brabantse Health Deal tussen vijf gemeenten en tien andere organisaties, waaronder GGD'en, provincie, waterschappen, RIVM en universiteiten. Het doel van de deal: gezondheid en welzijn centraal zetten bij toekomstige gebiedsontwikkeling.

Dit is een uitgave van:

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven

www.rivm.nl

www.loketgezondleven.nl

Contact

RIVM Centrum Gezondheid en Maatschappij

Afdeling Gezond Leven

gezondleven@rivm.nl

(030) 274 45 45

November 2019

De Handreiking Gezonde Gemeente biedt gemeenten informatie, tips en praktijkvoorbeelden om aan de slag te gaan met gezondheidsbevordering in wijk en gemeente.